

BRANKO BRKIĆ
ŽUPANIJSKI SUD U ZADRU

TEMA: KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE I SPOLNOG ĆUDOREĐA, TE POSEBAN OSVRT NA SILOVANJE I BLUDNE RADNJE, TEORETSKI I PRAKTIČKI ASPEKT, TE PROBLEMI MEĐUSOBNE DISTINKCIJE

1. UVOD

Ustav Republike Hrvatske kao pravni akt sa najvećom snagom jamči osobna prava i slobode, te čl. 22. propisuje da je čovjekova sloboda nepovrediva, da se ne može oduzeti niti ograničiti osim kada je to određeno zakonom, o čemu odlučuje sud.

Odredbom čl. 23. Ustava Republike Hrvatske štiti se svakoga od bilo kakvog oblika zlostavljanja, a odredbom čl. 35. jamči se štovanje i pravna zaštita osobnog života, dostojanstva, ugleda i časti svakom građaninu.

U izloženim ustavnim odredbama nalazi se ishodište prava svakog čovjeka na seksualne slobode, što uključuje i slobodu odabira seksualnog partnera, koja sloboda ima samo ćudorednu granicu te nije dopušteno svoja seksualna prava i slobode ispoljavati na mjestu i na način kojim se vrijeđaju moralni osjećaji drugih građana, odnosno na način koji izaziva javni sablazan.

Seksualnost je s druge strane u temeljima života, seksualnost je prirodna potreba svakog živog bića koja rezultira stvaranjem novih jedinki, čime je omogućena reprodukcija i nastavak života.

Seksualnost je dakle jedno normalno, prirodno stanje koje podrazumijeva spolno općenje muških i ženskih vrsta što dovodi do reprodukcije pa time i nastavka života.

Međutim, u društvenim zajednicama, od prapovijesti ljudskog roda na ovamo, seksualnost je bila uvijek ograničena posebnim moralnim osjećajima i normama, što je za posljedicu imalo i uključenje kaznenopravne prisile prema onim oblicima seksualnosti koji su vrijeđali slobodu odlučivanja u sferi izbora seksualnog partnera, ili bi vrijeđali moralne nazore i ćudoređe, pa tako izazivali javnu sablazan (prijezir).

No, uz kaznena djela koja vrijeđaju prava i slobode drugoga te kaznena djela koja su javno izvedena, postoje i kaznena djela koja nisu počinjena niti povredom prava drugoga a niti su izazvala javnu sablazan (javnost niti ne zna za njih) a ipak su kažnjiva, jer su počinjena «protunaravnim bludnim odnošajem koji često prodiru u javnost i koji uništavaju najnaravnije ćuvstvo, ruše obiteljski mir i škode zdravlju»¹.

Odatle i obveza zakonodavca da sankcionira ona ponašanja u sferi seksualnosti koja povrijeđuju slobodu izbora, javni moral i ćudoređe (smatramo da ova dva pojma – moral i ćudoređe – nisu sinonimi, iako se djelomićno preklapaju).

Tijekom pravne povijesti postavljalo se i pitanje da li ova kaznena djela progoniti po službenoj dućnosti (ili kako je to u obrazloženju svojih Osnova Derenćin naziva «ureda radi»²).

Jer sve do 1876. godine, neka zakonodavstva (primjerice Njemaćko), ovo pitanje uređivala su na naćin da se kazneni progon poduzimao na zahtjev oštećenika i temeljem privatne tućbe.

Sasvim ispravno je zavladao stanovište da se kazneni progon poduzima po službenoj dućnosti, te da nije dostatno inicijativu za kazneni progon prepustiti oštećeniku.

Jer, kod kaznenog djela rodoskrvnuća postavlja se uopće pitanje oštećenika, kao uostalom i kod protuprirodnog bluda (bludnost suprot naravi – kako to kazneno djelo naziva Osnova). Doduše, naš novi kazneni zakon koji je stupio na snagu 01. sijećnja 1998. godine, ne poznaje kaznena djela protuprirodnog bluda, ćime je zakonodavac napravio ustupak na štetu spolnog ćudoređa a u korist seksualnih sloboda.

Valja podsjetiti da je do 01. sijećnja 1998. godine, protuprirodni blud predstavljao kazneno djelo iz ćl. 84. KZRH, koje kazneno djelo je doduše moglo postojati ukoliko je izvršeno uporabom sile, prijetnje, iskorištavanjem nemoći, prinudom ili zloupotrebom položaja, ili je izvršeno prema muškom djetetu ili maloljetniku.

---

¹ Marjan Derenćin : Osnova novoga kaznenog zakona o zloćinstvih i prijestupćih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju 1879., Zagreb 1997., str. 282.

² M. Derenćin: Osnove...str. 282.

Stoga izostavljanjem kaznenog djela protuprirodnog bluda kao posebnog kaznenog djela u novom kaznenom zakonu nije ustvari dekriminalizirano kazneno djelo iz čl. 84. KZRH, već je obuhvaćeno inkriminacijama kaznenih djela silovanja, spolnog odnošaja sa djetetom, prisile na spolne odnošaje, spolnog odnošaja zlouporabe položaja, spolnog odnošaja s nemoćnom osobom.

U kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa pored navedenih spada još i prisila na spolni odnošaj, djelo slično silovanju s time što je modalitet izvršenja prijetnja nekim teškim zlom, koja nije prijetnja na izravnim napadom na život ili tijelo.

Tu je nadalje podvođenje, iskorištavanje djece ili maloljetnika za pornografiju, upoznavanje djece s pornografijom te rodoskrvnuće.

Tijekom povijesti u izuzetno dugom razdoblju u ovu grupu kaznenih djela spadao je i preljub, što više kažnjavao se okrutnim kaznama, uglavnom smrtnom kaznom, a isto tako na sličan način kažnjavala se sodomija.

No, prodorom liberalističkih ideja u odnosu na preljub i sodomiju došlo je do dekriminalizacije, kao što je dekriminalizirano i protuprirodni blud među odraslim osobama, ukoliko je obostrano dobrovoljan.

2. KRATAK POVIJESNI OSVRT NA SILOVANJE KAO KAŽNJIVO PONAŠANJE

Silovanje je od postanka ljudskog društva izazivalo moralnu osudu, javnu sablazan te kaznenu reakciju koja je tijekom povijesti bila različita obzirom na vrijeme i mjesto (u povijesnom smislu) u kojemu je takvo kazneno djelo počinjeno.

U Starom vijeku, kada je pater familias imao neograničenu vlast nad ostalim članovima obiteljske zajednice, žene se tretirala kao dio vlasništvo, te se žrtvom silovanja smatrao prvenstveno muškarac kojemu je ta žena pripadala silovanjem žene bio je prvenstveno povrijeđen muž, a silovanjem kćeri njezin otac, te je silovanje predstavljalo sramotu za njenu obitelj.

Sličan pristup zadržan je i u srednjem vijeku, sve do pojave prosvjetiteljskih i liberalističkih poimanja prava i sloboda, kada prodiru ideje o pravu na život, dostojanstvo, jednakost svih pred zakonom.

Međutim, neovisno o pravno filozofskim poimanjima, suština silovanja sa aspekta počinitelja, žrtve, žrtvine obitelji te moralnog stanovišta ostala je ista.

U najstarijim povijesno pravnim izvorima među koje svakako spada Hamurabijev zakon koji je donesen u razdoblju između 1792. – 1750. godine prije Krista ³, silovanje je kažnjavano smrću.

Tako u čl. 130. Hamurabijevog zakonika stoji: «Ako avilum ženi koja je zaručena za aviluma, koja još nije upoznala muškarca i koja stanuje u očevoj kući, zapriječi zapomaganje i leže joj na prsa te ga zateknu, avilum će biti ubijen, žena je slobodna».

Prema čl. 133. b istog zakonika ako žena nije brinula o sebi nego je otišla u kuću drugoga, bacit će je u vodu.

Prema čl. 129. Hamurabijevog zakonika, ako je supruga aviluma zatečena da leži s drugim, oni će biti vezani i bačeni u vodu.

Vidljivo je dakle da je prema tom zakoniku smrtna kazna čekala kako zbog preljuba, a tim prije za silovanje.

Doduše riječ je o pravno povijesnom razdoblju kada je još bila dominantna retributivna teorija o kazni kao odmazdi, kazna je služila kao sredstvo zastrašivanja i osveta zlom koje je imalo stići onoga koji je počinio zlo.

Pretpostaviti je da su sva zakonodavstva starog vijeka silovanje kažnjavali smrću jer su smrću kažnjavali i preljubnike koja kazna svoje ishodište ima u knjigama Starog zavjeta.

Međutim, rani srednji vijek po svemu sudeći nije bio tako okrutan.

Tako primjerice prema Salijskom zakonu (Lex Salica) koji datira iz 6. odnosno 8. stoljeća ⁴, ukoliko netko slobodnu djevojku silom obljubi, na 63 solida kriv nek se osudi.

Ukoliko bi netko slobodan obljubio tuđu robinju na 15 solida bi bio osuđen.

Ako bi netko obljubio kraljevu robinju bio bi osuđen na 30 solida.

Ako bi rob tuđu robinju obljubio pa ona od tog zločina umre, morao bi platiti 6 solida gospodaru robinje ili neka ga se uškopi.

Prethodno izloženo propisano je glavom 25 Salijskog zakona.

³ Šefko Kurtović: *Hrestomatija Opće povijesti prava i države*, knjiga I str. 6.

⁴ Šefko Kurtović, *Ibid*, str. 122

Ovdje je vidljivo da kazna za silovanje nije smrtna, da je pretežito novčana, a samo za robove tjelesna, što i nije toliko ćudno ako se uzme u obzir da se ubojstvo počinjene u sastavu bande plaćalo novčanom kaznom⁵ i ukoliko se uzme u obzir da ubojstvo grofa se kažnjavalo također novčanom kaznom⁶.

Da rani srednji vijek nije bio po kaznama okrutan, mogu potvrditi i neki dalmatinski srednjovjekovni statuti.

Prema Vinodolskom zakonu iz 1288. godine, ako bi tko učinio silu kojoj ženi upotrijebivši je spolno ili pokušavši joj to učiniti morao je platiti knezu 50 libara, a toj ženi također, ukoliko se sa njome ne bude mogao na koji način nagoditi.

Koliko je visoka ta kazna može se komparirati primjerice sa kaznom od 50 libara za onoga tko bi dao jesti ili piti nekome prognaniku iz kneštva ili kazna od 50 libara koje bi morao platiti onaj tko počini grabež (razbojstvo).⁷

Međutim, zaprepašćuje činjenica da se počinitelj kaznenog djela silovanja mogao nagoditi sa žrtvom.

Mišljenja smo da je ta nagodba mogla rezultirati ženidbom silovane osobe, a kao povijesno komparativnu potvrdu takvom stanovištu možemo naći u najstarijem statutu na Hrvatskom povijesnom tlu – statutu lige Kotara Ninskog iz 1103. godine.

Jer prema odredbi čl. 66. tog statuta, «ako bi koi divojku ali udovicu usilova, valja činiti da je uzme i u ligu libara sto. Ako je ne uzme, broša 30, a udovici a i divojci broša 40 za ruho.»

Ako bi dvojica silovali «divojku ali udovicu, oni prvi koie učinia grih, taj da ju vazme, a onaj drugi da ju naruši (dade joj ruho), a obojica u ligu libara sto»(čl. 68. Statuta lige Kotara ninskoga.)

Ovo je još jedna potvrda našoj tvrdnji da su u ranom srednjom vijeku kazne bile prilično blage, i da je dominirala novčana kazna.

---

⁵ Gl. XLII Salijskog zakona

⁶ Gl. LIV Salijskog zakona

⁷ Miho Barada Hrvatski vlastovski feudalizam po Vinodolskom zakonu, Zagreb 1952.

Jedino se postavlja pitanje da li je silovatelj sam mogao odlučiti da silovanu «divojku ili udovicu» uzme za ženu, ili se tražio njezin pristanak odnosno pristanak njezinog oca.

Držimo da je ova druga varijanta izvjesnija.

Doduše, prema Krčkom (Vrbanskom) statutu iz 1388. godine, ukoliko bi silovanje bilo dokazano, kažnjavalo se smrću, a odredba o silovanju, očito zbog svojega prevelikog značaja u statutu se nalazi kao gl. I. o nasilju nad silovanom ženom⁸.

Silovanje se smatra teškim kaznenim djelom u svim zakonodavstvima svijeta, neovisno o tome koliko su ta zakonodavstva međusobno različita.

Silovanje se tijekom povijesti uvijek smatralo jednim od najtežih kaznenih djela i kažnjavalo se najtežim kaznama.

Takvu tendenciju zadržavalo je kontinuirano i zakonodavstvo na povijesnom tlu Republike Hrvatske, neovisno o tome da li je Hrvatska pripadala Austrijskom, Ugarskom ili drugom pravnom području.

Prema aktualnom kaznenom zakonu Republike Hrvatske osnovno djelo silovanja (najblaži oblik) kažnjiv je zatvorom od jedne do deset godina.

To je po kazni izjednačeno sa ubojstvom na mah, teže je od ćedomorstva, od usmrćenja na zahtjev, dvostruko je teža moguća sankcija od prouzroćenja smrti iz nehaja, višestruko je teža sankcija od protupravnog prekida trudnoće, kao i teške tjelesne ozlijede.

Kvalificirani oblici silovanja po kazni su gotovo identični ubojstvu.

Primjerice, ukoliko je silovanje počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način kaznit će se zakonom od najmanje tri do petnaest godina.⁹

Za ubojstvo s namjerom propisana je kazna zatvora od pet do petnaest godina.

Što je to motiviralo zakonodavca da jedno kazneno djelo koje ne ostavlja fizičkih posljedica (bar u svom temeljnom obliku te nekim kvalificiranim oblicima) izjednači ili gotovo izjednači sa ubojstvom.

⁸ Lujo Margetić, Petar Stručić, Krčki statut iz 1388. god. Krk 1998.

⁹ čl. 188. st. 2. KZ-a

Silovanje je svakako ispoljavanje agresivnosti počinitelja, koja agresivnost se seksualno ispoljava, u počiniteljevoj psihi svrha silovanja je ekspresija bijesa, nasilja, dominacije nad ženom, njena degradacija kao ljudskog bića te njeno poniženje.

U sudskoj praksi nerijetko se susreću situacije da je počinitelju kaznenog djela silovanja izostala erekcija, pa je djelo zbog toga ostalo u pokušaju, ili je djelo dovršeno nakon što bi žrtva bila prisiljena stimulirati erekciju, što je ključni dokaz prethodno izloženoj tezi.

Daljnji dokaz takvoj tezi su silovanja počinjena od strane osoba koje u braku ili izvan braka imaju normalan seksualni život, te su u prilici seksualni nagon zadovoljiti na socijalno prihvatljiv način.

Pravo svakog ljudskog bića na dignitet i osobno određenje manifestira se kao pravo uspostave stvarne kontrole nad vlastitim tijelom, pa stoga silovanje nužno rezultira osim fizičkom boli još više gubitkom dostojanstva, identiteta, doživljajem ekstremnog poniženja vlastite osobe.

S druge strane počinitelji osjećaju moć i dominaciju nad žrtvom.

U sudskoj praksi nailazi se na takve situacije da žrtva pokušaja silovanja, u vrijeme počinjenja djela stara 19 godina, niti 10-ak godina nakon toga zbog straha nije imala nikakvo seksualnog kontakta sa muškarcem, te je kod žrtve i nadalje prisutan strah od muškarca.¹⁰

Nema nikakve dvojbe da silovanje na žrtvu ostavlja duboke i neizbrisive posljedice, kao što nema nikakve dvojbe da zbog toga duboke i neizbrisive posljedice trpi i žrtvina obitelj.

Čast i osjećaj dostojanstva kako žrtve tako i njene obitelji su silovanjem teško narušeni, a teško su narušeni i moralni osjećaji društvene zajednice.

Silovanje izaziva daleko veću sablazan, upravo zbog izloženih razloga, nego što je to slučaj primjerice kod kaznenih djela protiv života i tijela, posebice onih koja su motivirana ponašanjem žrtve, te smanjuju mogućnost žrtve za udaju, pa time i za stvaranje obitelji, čime su posljedice silovanja ustvari dugotrajne, duboke, gotovo nesagledive.

---

¹⁰ Predmet Županijskog suda u Zadru br. K-72/99

Stoga silovanje i po našem mišljenju zasluŹuje da spada među najteŹa kaznena djela propisana kaznenim zakonom.

Pored toga valja spomenuti da silovanje u određenim okolnostima moŹe poprimiti oblik ratnog zločina protiv civilnog pućanstva iz ćl. 158. st. 1. Kaznenog zakona, ako je poćinjeno za vrijeme rata, oruŹanog sukoba ili okupacije, ukoliko se provodi s ciljem da se naškodi civilnom pućanstvu protivnićke strane.

Smatramo da silovanje u ratu «neprijateljskih» Źena moŹe poprimiti i oblik genocida ,ako se vrši s ciljem da se potpuno ili djelomićno uništi neka nacionalna, etnićka, rasna ili vjerska skupina time Źto se ćlanovima te skupine teŹko naruŹava i duŹevno zdravlje, odnosno ih se stavlja u takve Źivotne uvjete da se primjenjuju mjere sprjećavanja raćanja između pripadnika te skupine, a proizvodi raćanje između «neprijateljskih» Źena i vlastitih vojnika jedne od zaraćenih strana.

3. SILOVANJE

NajteŹe kazneno djelo iz promatrane oblasti, obzirom na zaŹtitni objekt, svakako je silovanje.

Rijeć je o sloŹenom kaznenim dijelu, koje se sastoji u uporabi sile ili prijetnje da netko neŹto trpi iz ćl. 128. KZ-a, te spolnog odnoŹaja ili s njime izjednaćene spolne radnje, Źto samo po sebi nije kazneno djelo.

Radi se dakle o tzv. nepravom sloŹenom kaznenom djelu.

Prema odredbi ćl. 79. st. 1. KZRH/93 kazneno djelo silovanja ćini onaj tko Źensku osobu s kojom ne Źivi u braćnoj zajednici upotrebom sile ili prijetnjom da će neposredno napasti na njezin Źivot ili tijelo, ili na Źivot ili tijelo njoj bliske osobe, prinudi na obljudu.

Stupanjem na snagu novog kaznenog zakona 01. sijećnja 1998. godine,¹¹ kazneno, djelo silovanja, koje se do tada moglo poćiniti iskljućivo prema Źenskoj osobi od strane muŹke osobe, «obogaćeno» je novim modalitetima izvrŹenja, jer prema odredbi ćl. 188. novog Kaznenog zakona, kazneno djelo silovanja ćini onaj tko drugu osobu (muŹku ili Źensku) prisili na spolni odnoŹaj ili s njime izjednaćenu spolnu radnju silom ili prijetnjom da će izravno napasti na njezin Źivot ili tijelo odnosno Źivot ili tijelo njoj bliske osobe.

¹¹ NN br. 110/97 od 21. listopada 1997. godine,

Obljuba je spolni odnošaj (lat.coitus) , sjedinjenje muškog i ženskog spolovila (immisio penis in vaginam), pa je stoga silovanje mogla izvršiti jedino i isključivo muška osoba na štetu ženske osobe, uporabom sile ili prijetnjom.

Stupanjem na snagu novog Kaznenog zakona otvoreno je pitanje što je to sa spolnim odnošajem izjednačena radnja.

Na to pitanje pravna teorija dala je odgovor, ali ne definitivni i ne konačan¹².

Prema stanovištu pravne doktrine sa spolnim odnošajem valja izjednačiti sve ostale imisije koje služe za zadovoljavanje spolnog nagona, a slične su imisiji iz coitusa¹³. Tu svakako spada coitus per anum, imisio in os, cunilingus (uvlačenje muškog spolovila u rektum muške osobe, u usta, imisija jezika in vaginam ili per anum).

No, iako je u udžbeniku Kazneno pravo - posebni dio navedenih autora izraženo stanovište da se sa radnjom izjednačenom sa spolnim odnošajem ne treba isključiti i uvlačenje nekih predmeta u navedene tjelesne šupljine, ejakulacija sperme usta i bez imisije, guranje prstiju u žensko spolovilo ili anus, ostalo je ovo pitanje otvoreno, te na njega odgovor mora dati sudska praksa, ukoliko to nije učinila pravna znanost.

Možemo se dijelom složiti sa onima koji smatraju da sa spolnim odnošajem treba izjednačiti «penetraciju» drugim dijelovima tijela u spolne organe osoba istog ili različitog spola ako su poduzete u namjeri zadovoljavanja spolnog nagona, silom ili prijetnjom¹⁴, međutim valja primijetiti da ovdje dolazi u obzir jedino silovanje na štetu ženske osobe od strane muške ili od strane ženske osobe.

Zato tome valja dodati da bi izjednačenim spolnim radnjama svakako valjalo podrazumijevati i penetraciju drugih dijelova tijela per anum muške osobe od strane ženske ili muške osobe, u cilju zadovoljenja spolne pohote.

Prema stanovištu Ane Garačić¹⁵ sporno je da li sa radnjama izjednačenim sa spolnim odnošajem treba ubrojiti i penetraciju predmetima u spolne organe osoba istog ili različitog spola, ili bi ih trebalo ocijeniti kao bludne radnje, pri čemu se

---

¹² Ž. Horvatić i suradnici kazneno pravo posebni dio, Zagreb 1999.

¹³ Ibid, str. 194

¹⁴ Ana Garačić: Kazneni zakon u sudskoj praksi, Zagreb 2001., str.226.

¹⁵ Ibid, str. 226.

navedena autorica zalaže za šire tumačenje zakona, polazeći od toga da je bit silovanja povreda seksualne slobode, a ne isključivo zadovoljavanje spolnog nagona.

Međutim, pored penetracije predmeta u spolne organe po našem mišljenju pod radnjama izjednačenim sa spolnim odnošajem valjalo bi ubrojiti i penetraciju predmeta u druge tjelesne šupljine, a ne samo spolne organe drugih osoba, pri čemu prvenstveno mislimo na analni otvor.

Zalažemo se za kompromisno tumačenje, ni najuže ni najšire, jer iako je za silovanje odlučujuća povreda seksualne slobode, potrebno je da kod počinitelja postoji namjera zadovoljenja seksualne pohote, bilo na prirodni način (obljubom nad osobom suprotnog spola) bilo na način «suprot naravi», što uključuje zadovoljenje spolne pohote nad tijelom osobe istog spola ili zadovoljenje spolnih nastranosti uporabom različitih predmeta.

Pri tom valja imati na umu da kazneno djelo silovanja može poprimiti i kvalificirane oblike ukoliko je izvršeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način, ili ako je istom prigodom prema istoj žrtvi počinjeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više počinitelja (čl.188. st. 2. KZ-a).

Što je osobito okrutan način i osobito ponižavajući način?

Pod osobito okrutnim načinom svakako valja podrazumijevati primjenu okrutne sile (a da pri tom nije prouzročena smrt, teška tjelesna ozljeda, teško narušenje zdravlja žrtve, jer bi tada djelo preraslo u drugi kvalificirani oblik iz čl. 188. st. 3. KZ-a).

Isto tako pod okrutnim načinom valjalo bi podrazumijevati sam način izvršenja nasilne obljuje ili sa njome izjednačene spolne radnje, neovisno o tome da li je sama sila bila okrutna.

Tu svakako valja ubrojiti situacije u kojima žrtva silovanja prilikom izvršenja djela trpi jake bolove.

Pod osobito ponižavajućim načinom izvršenja silovanja valja podrazumijevati ona silovanja kod kojih žrtva trpi takva poniženja koja su veća od onih uobičajenih, jer svako silovanje predstavlja istovremeno i poniženje silovane osobe.

Ovdje bi valjalo ubrojiti situacije nasilne obljuje u kombinaciji sa drugim oblicima sa spolnim odnošajem izjednačene spolne radnje (primjerice

kombinacija obljube sa coitus per anum, kombinacija obljube sa immissio in os, kombinacija coitus per anum sa immissio in os, kombinacija navedenih mogućnosti sa penetracijom predmeta u tjelesne šupljine i sl.).

Naročito poniženje za žrtvu u opisanim situacijama proizlazi iz činjenice da žrtva pored poniženja kojeg doživljava nasilnom obljubom, čime se vrijeđa žrtvino dostojanstvo, čast, ugled, sloboda izbora, doživljava daljnje poniženje trpeći seksualne nastranosti počinitelja, koje po prirodi stvari za žrtvu predstavlja dodatno, naročito poniženje¹⁶.

Kazneno djelo silovanja ima osnovni oblik iz čl. 188. st. 1., te četiri kvalificirana oblika (čl. 188. st. 2., 3., 4. i 5.).

Za sve oblike konstitutivno obilježje bića tog kaznenog djela predstavlja primjena sile ili prijetnje da će se izravno napasti na život ili tijelo žrtve odnosno život ili tijelo njoj bliske osobe, te spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uporabom takve sile ili takve prijetnje.

Doduše moguća je i kombinacija sile i prijetnje pri izvršenju silovanja, time da je moguća i daljnja kombinacija da prijetnja bude uperena izravno prema žrtvi ili njoj bliskoj osobi.

Pod pojmom sile prema stanovištu pravne znanosti valja podrazumijevati materijalnu, odnosno apsolutnu silu (*vis absoluta*) i moralnu, odnosno psihičku silu (*vis compulsiva*).

Apsolutna sila je uporaba fizičke snage ili sredstva zbog kojih osoba prema kojoj se takva sila primjenjuje nije sposobna postupati u skladu sa svojom voljom ili je prisiljena postupati u suprotnosti sa svojom voljom.

Uporaba apsolutne sile najčešće onemogućava žrtvu fizičke pokretne i postupanje kako ona želi.

Apsolutna sila za žrtvu je neodoljiva, ona joj se prema svojim fizičkim sposobnostima i mogućnostima ne može oduprijeti, ne može otkloniti niti svladati.

---

¹⁶ U prilog našoj tvrdnji govori stanovište Vrhovnog suda Republike Hrvatske izraženoj u presudi broj I KŽ-725/94 od 13. studenog 1996. godine, prema kojem stanovištu je kazneno djelo silovanja počinjeno na naročito ponižavajući način tako što je optuženik oštećenici, koja je zbog bolesti slabo pokretna ležala u krevetu, ugurao spolni organ u njeno spolovilo, a potom primivši joj rukama čvrsto glavu stavio spolni organ usta i ejakulirao.

Način i pojavni oblici uporabe takve sile su brojni, a prema izričitoj odredbi čl. 89. st.29. pod silom valja podrazumijevati i primjenu hipnoze ili omamljujućih sredstava uporabljenih radi dovođenja nekoga protiv njegove volje u nesvjesno stanje ili da se onespособi za otpor.

Psihička sila (moralna - vis compulsiva) može se definirati kao takovo djelovanje prema nekoj osobi da je ona doduše fizički u mogućnosti pružiti otpor tomu da nešto učini, ne učini ili trpi, ali je zbog psihičkog stanja u koje je dovedena tim djelovanjem onemogućena pružiti otpor.

Ova sila je usmjerena da se slomi volja kod drugoga, da se drugoga pod prisilom navede na odustanak od otpora.

Bitno je da kod počinitelja postoji namjera u tom pravcu i da je ona kod žrtve postigla željeni efekt.

Prijetnja kao način izvršenja kaznenog djela definirana je odredbom čl. 129. st.1. KZ kao stavljanje u izgled kakvog zla da bi se drugoga ustrašilo ili uznemirilo, a kvalificirani oblik postoji ako je riječ o prijetnji smrću, teškom tjelesnom ozljedom, otmicom, oduzimanjem slobode ili nanošenjem zla požarom, eksplozijom, ionizirajućim zračenjem i drugim opasnim sredstvom ili uništenjem društvenog položaja ili materijalnog opstanka.

Kod promatranog kaznenog djela silovanja uporabljena sila odnosno prijetnja mora biti uperena prema žrtvi tog kaznenog djela, odnosno prema njoj bliskoj osobi, te mora biti uperena izravno prema životu i tijelu žrtve odnosno njoj bliske osobe.

Iako je razlika između psihičke prisile i prijetnje suptilna, ona je ipak vidljiva jer kod prijetnje se žrtvi stavlja u izgled neko zlo koje se može desiti dok kod psihičke prisile zlo se već izvršava prema osobi koju se hoće na nešto prisiliti.

Kod prijetnje je bitno da prema općoj prosudbi ona bude ozbiljna na način da bi kod prosječnog ćovjeka izazvala opravdani strah ili uznemirenje kako sa aspekta intenziteta tako i sa aspekta trajanja.

Posebna preosjetljivost žrtve na neko određeno zlo relevantna je ako je počinitelj svjestan takvih subjektivnih svojstava žrtve te ih koristi u ostvarenju ovog kaznenog djela.

Kod kaznenog djela silovanja prijetnja odnosno prisila moraju prethoditi učinku djela, no, sudska praksa nametnula je problem naknadnog pristanka žrtve.

Tako je u pravnoj literaturi istaknuto stanovište Vrhovnog suda Republike Hrvatske da «naknadni pristanak ženske osobe na obljubu isključuje krivično djelo silovanja»¹⁷.

Vrhovni sud u toj odluci zauzeo je naime stanovište, da optuženik koji je doduše «upotrijebio silu i prijetnju prema oštećenici, uvukavši je u kuhinju koju je nakon toga zaključao i oborivši je na krevet prijeteći da će je ubiti ako mu se ne poda, jer je optuženik u toku idućih pet sati u nekoliko navrata ponovio obljubu, a oštećenica je izričito priznala da je samo prva obljuba bila na silu, a sve kasnije uz njenu suglasnost, te da je pritom doživjela i orgazam», nije počinio kazneno djelo silovanja.

Ovo stanovište Vrhovnog suda čini nam se neprihvatljivim, jer je optuženik svojim ponašanjem u cijelosti ostvario biće kaznenog djela silovanja, čime je ugrozio spolnu slobodu oštećenice, na način koji izaziva i javnu sablazan, na način kojima je povrijeđena oštećeničina čast i dostojanstvo, te naknadne obljube koje su bile dragovoljne ne isključuju kaznenu odgovornost, niti je to zakonom igdje propisano.

Naknadne obljube u konkretnoj situaciji valja tumačiti slomljenim otporom žrtve.

Kod silovanja nije bitno da li je nakon što je slomljen otpor žrtve na kriminalni način, žrtva eventualno i uživala u spolnom odnošaju, jer suprotnim tumačenjem biva kažnjena žrtva, koja zbog nedokučivih bioloških poriva u određenom momentu doživljava užitak unatoč nasilju nad svojom čašću i dostojanstvom.

Jer, ukoliko nije tako zašto bi žrtva u ovom razmatranom slučaju uopće prijavila silovanje.

Konačno, da se u ovom pitanju mimoilazi sudska praksa i pravna znanost proizlazi i iz udžbenika kaznenog prava Pravnog fakulteta u Zagrebu¹⁸.

---

¹⁷ odluka VSH I KŽ-387/91 od 02. listopada 1991. godine, koju na str. 412. citira Ž. Horvatić, *Novo Hrvatsko kazneno pravo*, Zagreb 1997.

¹⁸ Horvatić, Novoselec: *Kazneno pravo (opći dio)*, str. 244

Prema stanovištu sadržanom u tom udžbeniku «da bi pristanak oštećenika isključivao protupravnost mora biti udovoljeno sljedećim pretpostavkama: mora se odnositi na buduće činjenje ili nečinjenje (naknadni pristanak nema učinka)...

Slažemo se sa stanovištem pravne doktrine da naknadni pristanak oštećenice na obljubu kod silovanja ne isključuje protupravnost silovanja.

Ta okolnost može biti od utjecaja na zaključak o težini posljedica po žrtvu, pa tako značajan za odmjeravanje kazne, ali nikako okolnost koja isključuje krivično djelo kako to u svojoj presudi broj I KŽ-387/91 od 02. listopada 1991. godine, smatra Vrhovni sud.

Međutim, osvrt zaslužuje i otpor žrtve koji mora postojati naspram sili ili prijetnji počinitelja.

Prema Bačiću¹⁹ «otpor mora biti ozbiljan, kad otpor nije ozbiljan nema krivičnog djela silovanja, ozbiljan otpor postoji ako se ne radi o stidu ili se s njime ne simulira stid, već je izraz čvrste odluke da se izbjegne obljuba s tom muškom osobom».

Prema Horvatiću «mora postojati vremenska podudarnost istovremenost prisile i odustajanja od otpora žrtve kaznenog djela. Ako prestane izravna prijetnja, a u ostalom i primjena sile, a žrtva u promijenjenim okolnostima ipak ne pruži otpor osim u nekim izuzetnim slučajevima zbog kojih je otpor i nadalje iz opravdanih razloga izostao nema ostvarenja kaznenog djela silovanja».²⁰

Da li je otpor ozbiljan faktično je pitanje, ali u svakom slučaju kod dovršenog silovanja počinitelj mora slomiti otpor ili ga blokirati prijetnjom da će izravno napasti na žrtvin život ili tijelo.

Obljuba ili s njom izjednačena spolna radnja mora uslijediti odmah, istovremeno sa trenutkom kada je slomljen otpor odnosno kada je otpor blokiran psihičkom silom odnosno prijetnjom.

Ukoliko se između ova dva trenutka interpolira pristanak žrtve, nema silovanja.

Sudska praksa u raščlambi ovih kategorija ima velikih teškoća.

Međutim, valja navesti jednu po nama ispravnu odluku Vrhovnog suda prema kojoj nema kaznenog djela silovanja u situaciji kada se oštećenica u prvo

¹⁹ Bačić – Šeparović Krivično pravo posebni dio, Zagreb 1997. str. 130.

²⁰ Horvatić – Novoselec udžbenik Kazneno pravo str. 194.

vrijeme opirala obljudi verbalno i fizički, u čemu nije ustrajala već je sama skinula svoje hlače te dopustila optuženiku da joj skine desnu hulahopku i gaćice, što ukazuje da u svom otporu obljudi nije ustrajala ²¹.

Sa aspekta postojanja «vis compulsiva» interesantna je presuda Vrhovnog suda br. KŽ-200/92 od 08. listopada 1992. godine, prema kojoj otpor koji su oštećenice pružale verbalnim protivljenjem, deranjem i opiranjem od optuženika u konkretnoj situaciji predstavlja evidentan otpor – obranu od prisile koju je optuženik počinio nad njima.

Silovanje može počinuti svaka osoba koja je deliktno sposobna, radi se dakle o jednom od općih kaznenih djela – *delicta communia*.

Može se počinuti samo činjenjem, dakle, riječ je o komisivnom deliktu.

Kazneno djelo silovanja moguće je počinuti samo s namjerom. Doduše, glede kvalificiranih oblika silovanja iz čl. 188. st. 3. i 4. KZ-a u odnosu na težu posljedicu dovoljno je da je počinitelj postupao s nehajem.

Jer ukoliko bi smrt, teška tjelesna ozljeda, narušenja zdravlja silovane osobe, bila obuhvaćena namjerom počinitelja, radilo bi se o stjecaju sa kaznenim djelom silovanja.²²

Međutim, sudska praksa čini se ne ide tim putem.

Jer prema stanovištu Vrhovnog suda Republike Hrvatske izraženog u presudi I KŽ-434/89 od 20. rujna 1990., optuženik koji za vrijeme obljudbe primjenom sile nanese ženskoj osobi s umišljajem tešku tjelesnu povredu ne čini u stjecaju krivično djelo silovanja i teške tjelesne povrede, nego kvalificirani oblik krivičnog djela silovanja u pokušaju²³.

Mišljenja smo da je riječ o stjecaju i da valja prihvatiti stanovište pravne znanosti koje smo naveli, te da je riječ o idealnom stjecaju, gdje je jednom radnjom – nasiljem prema drugome došlo do povrede dva različita pravna dobra – spolne slobode te života i tijela, i to pravna dobra najvišeg ranga, zaštićenog ustavnim odredbama o temeljnim pravima i slobodama.

---

²¹ Presuda VSH br. I KŽ-473/94 od 12. siječnja 1995. godine,

²² Tako smatra Horvatić, Šeparović i suradnici, udžbenik Kaznenog prava posebni dio, str. 198.

²³ Ova presuda citirana je u Petar Veić: Krivični zakon Republike Hrvatske – bilješke – sudska praksa Zagreb 1993. str. 55

Jer, prema stanovištu iznesenom u udžbeniku kaznenog prava (Horvatić Šeparović i suradnici) kaznena djela silovanja kvalificiranog težom posljedicom (smrt silovane osobe, teška tjelesna ozljeda, teško narušenje zdravlja), mogu se poćiniti «samo ako je u pogledu tih posljedica poćinitelj postupao s nehajem. Ako za smrt, tešku tjelesnu ozljedu, teško narušenje zdravlja silovane ženske osobe postoji namjera, ostvaruje se stjecaj kaznenih djela. Što se trudnoće tiće i u slućaju namjere u pravilu ostaje ista kvalifikacija».²⁴

Slićno stanovište iznosi i Baćić koji izrićito navodi «ako bi postojao umišljaj na ubojstvo, radilo bi se o stjecaju krivićnog djela ubojstva i silovanja».²⁵

Doduše, Baćić se ne izjašnjava o tome radi li se o stjecaju ako kod silovanja istovremeno postoji umišljaj na tešku tjelesnu ozljedu ili na teško narušenje zdravlja, ali mislimo da se mora odnositi ukoliko želimo biti dosljedni stanovištu koje smo zauzeli.

I Pavićić smatra da kod kaznenog djela silovanja, za kvalificirani oblik, u odnosu na smrtnu posljedicu, teške tjelesne ozlijede ili teško narušavanje zdravlja potreban je nehaj poćinitelja, a u slućaju postojanja namjere bit će ostvaren stjecaj kaznenog djela ubojstva ili teške tjelesne ozlijede.²⁶

Stoga izloćenu presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske valja prihvatiti sa rezervom, jer odstupa od stanovišta kaznenopravne znanosti.

U vezi s time smatramo prihvatljivim stanovištem pravne znanosti, jer je doista rijeć o stjecaju u opisanim situacijama, obzirom da su jedinstvenom radnjom povrijećena dva razlićita pravna dobra – ųivot i tijelo te spolna sloboda, a nije rijeć o prividnom stjecaju niti po principu specijaliteta, niti supsidijarnosti, a niti konsumpcije, ųto mećutim, ne mećemo u ovom ćlanku posebno dokazivati.

Što se tiće trudnoće kao posljedice kaznenog djela silovanja, kvalificiran oblik iz ćl. 188. st. 3. KZ-a postoji neovisno o tome da li je u odnosu na trudnoću postojala namjera ili nehaj.

Kao poseban oblik kvalificiranog silovanja predvićeno je silovanje ućinjeno prema maloljetnoj osobi (ćl. 188. st. 4. KZ-a), koja inkriminacija je uvedena u odredbu ćl. 188. KZ/98 Zakonom o izmjenama i dopunama tog zakona koje su uslijedile 14. prosinca 2000. godine²⁷.

²⁴ Horvatić – Šeparović i suradnici, Kazneno pravo, posebni dio str. 198.

²⁵ Baćić-Šeparović Krivićno pravo posebni dio Zagreb 1997.

²⁶ Pavićić – Veić: Komentar Kaznenog zakona, Zagreb 1999. str. 393

²⁷ ZID KZ objavljen je u NN br. 129 od 22. prosinca 2000. godine.

Ukoliko je kvalificirani oblik silovanja iz čl. 188. st. 2. i 3. KZ-a počinjen prema maloljetnoj osobi, riječ je o kvalificiranom obliku kvalificiranog kaznenog djela silovanja iz čl. 188. st. 4. KZ-a, sa propisanom kaznom zatvora od najmanje pet godina, što ujedno predstavlja i najteže kazneno djelo iz oblasti kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa²⁸.

Prema propisanim kaznama, silovanje spada među najteža kaznena djela predviđena u kaznenom zakonu Republike Hrvatske, gdje je za osnovno kazneno djelo silovanja propisana kazna zatvora od 1-10 godina, a za teže oblike od 3-15 odnosno od 5-15 godina zatvora.

4. BLUDNE RADNJE

U situaciji kada je novim Kaznenim zakonom došlo do proširenja modaliteta izvršenja kaznenog djela silovanja, time što su sa obljubom izjednačene i druge spolne radnje, došlo je do znatnog sužavanja modaliteta izvršenja kaznenog djela bludnih radnji.

Naime kazneno djelo bludnih radnji nema svog samostalnog i posebnog zakonskog opisa, te je zakonska definicija u suštini negativna.

Prema odredbi čl. 193. st. 1. KZ-a, bludna radnja počinjena je u slučajevima iz čl. 188. do 191. KZ-a, kad nije počinjen ni pokušaj tih kaznenih djela, već je počinjena samo bludna radnja.

Kao kvalificirani oblik bludne radnje iz čl. 193. st. 2. KZ-a, propisana je bludna radnja počinjena prema djetetu ili maloljetnoj osobi.

Dakle, kada u situaciji koja bi po svojim obilježjima odgovarala kaznenim djelima silovanja, spolnog odnošaja s nemoćnom osobom, prisilom na spolni odnošaj, spolnom odnošaju zlouporabom položaja djelo nije dovršeno, a niti pokušano, već je počinjena samo bludna radnja, odnosno kada sa djetetom nije izvršen spolni odnošaj ili s njome izjednačena spolna radnja već samo bludna radnja, djelo poprima obilježje kaznenog djela bludne radnje.

U prethodnom dijelu ovog članka naveli smo s kojim se poteškoćama valja suočiti kako bi se ustanovilo koja radnja udovoljava pojmu radnje izjednačene sa spolnim odnošajem.

---

²⁸ Ova inkriminacija također je unesena donošenjem ZID KZ

Kada smo to utvrdili valja poći korak dalje i kazati da su bludne radnje sve one radnje koje idu za zadovoljenjem spolnog nagona na koji drugi način, a ne spolnim odnošajem ili sa spolnim odnošajem izjednačenog spolnom radnjom.

Definicija je ponovno negativna.

Prema Šeparoviću bludne radnje grubo povređuju moralnu pristojnost u spolnom pogledu zbog običaja u spolnom životu.

Prema Horvatiću²⁹ bludna radnja može se poćiniti samo na tijelu ili dodirom tijela druge osobe, a samo promatranje ųrtve s libidoznim namjerama, ćinjenje bludnih radnji na vlastitom tijelu, u nazoćnosti drugih osoba, te drugih slućajeva bez doticanja nisu načini poćinjenja kaznenog djela bludnih radnji.

Ovome bismo samo nadodali da zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom predstavlja kazneno djelo iz ćl. 194. KZ-a, u kom smislu valja nadopuniti citiranu tvrdnju.

Bludne radnje bi prema tome predstavljalo doticanje rukama, drugim dijelovima tijela pa i spolovilom tijela druge osobe, koji po načinu dodira, dijelu tijela kojim se dodiruje i koje se dodiruje, trajanju te drugim okolnostima oćito ukazuje da se radi o seksualnom iųivljavanju, povredi tuće seksualne nedodirljivosti ili spolnog ćudoređa, a ųto je ostvareno protiv volje ųrtve uporabom sile, prijetnje, prema nemoćnoj osobi, zlouporabom poloųaja, prisilom.

Kazneno djelo bludnih radnji može poćiniti svatko, rijeć je o delicta communia.

ųrtva može biti svaka osoba.

Moųe se poćiniti samo ćinjenjem (komisivni delikt), i samo s namjerom i to izravnom (s ciljem da se zadovolji spolna pohota).

Pokuųaj ovog kaznenog djela nije kaųnjiv a postupak se pokreće po sluųbenoj duųnosti.

5. UMJESTO ZAKLJUĆKA

Silovanje je tijekom povijesti pa sve do danaųnjeg dana uvijek bilo jedno od najteųih kaznenih djela, u svim civilizacijama, i u svim druųtvenim poredcima.

---

²⁹ Horvatić – Šeparović, Kazneno pravo posebni dio str. 213

Iako silovanje, barem u svom temeljnom obliku ne dovodi do fizičkog oštećenja zdravlja, tjelesnih ozljeda ili sličnih vanjskih manifestacija, ono i teže od fizičkih nasrtaja na život i tijelo pogađa žrtvu i njezinu najužu okolinu, te izaziva javni prijezir, moralnu osudu i sablazam.

Sve do 01. siječnja 1998. godine, kada je stupio na snagu novi Kazneni zakon, silovanje se moglo izvršiti samo prema ženskoj osobi od strane muške osobe.

Od 01. siječnja 1998. godine, zbog toga što je pored obljube kao načinom izvršenja silovanja, silovanje moguće izvršiti i svakom drugom s obljubom izjednačenom spolnom radnjom, moguće su različite kombinacije počinitelja i žrtava.

Počinitelji mogu biti muške osobe prema muškim i ženskim osobama, kao i ženske osobe prema muškim i ženskim osobama.

Širenjem zone kaznenog djela silovanja obzirom na modalitete izvršenja a time i obzirom na moguće počinitelje i moguće žrtve, sužen je prostor bludnih radnji u odnosu na razdoblje do 01. siječnja 1998. godine.

Pravna znanost i sudska praksa imaju zadatak odgovoriti na pitanje koje su to spolne radnje izjednačene sa spolnim odnošajem, te se nadamo da je i ovaj rad barem malim dijelom tome doprinio, jer obzirom na izuzetnu suptilnost kojom se mora pristupiti svakom izučavanju kaznenih djela iz ove oblasti, i najmanji doprinos u tom smislu je značajan.

Vidjeli smo i nadam se ovim člankom dokazali kako i objavljena, pa čak i u pravnoj znanosti citirana sudska praksa nije uvijek usuglašena sa stanovištima pravne znanosti.

To smo vidjeli na primjeru naknadnog pristanka na obljubu osobe nad kojom je izvršeno silovanje.

Tek kada se u cijelosti izdiferenciraju modaliteti radnji izjednačenih sa spolnim odnošajem moguće je zaključiti koje su to radnje koje udovoljavaju biću kaznenog djela bludnih radnji, pri čemu valja respektirati stanovište pravne znanosti da takve bludne radnje moraju biti značajne obzirom na način dodirivanja tuđeg tijela, trajanje i druge okolnosti koje očito ukazuju da se radi o seksualnom iživljavanju s jedne strane te povredu tuđe seksualne nedodirljivosti ili spolnog ćudoređa s druge strane, a ostvareni su protiv volje žrtve, bilo silom, bilo prijetnjom, zlouporabom položaja, iskorištavanjem nemoći druge osobe – dakle u nedostatku volje ili pak prisilom.

Nemale poteškoće nastaju i oko pitanja otpora kojega je žrtva silovanja dužna pružiti.

Slažemo se da otpor mora biti ozbiljan, ali isto tako valja respektirati i svojstvo žrtve, njenu biološku, psihološku i emotivnu strukturu, te kako različiti ljudi u istim normalnim životnim situacijama reagiraju različito, tim prije u ekstremnim opasnim situacijama reagiraju različito, neki burnim otporom a neki bez otpora izazvanog strahom i šokom (stenički efekt).

Zato ne treba olako zaključiti da je otpor izostao, pa da je time postojala suglasnost, pristanak.

U pravnoj znanosti postavljalo se pitanje da li je silovanje kazneno djelo koje spada u vlastoručna kaznena djela kod kojih suizvršiteljstvo nije moguće ili je pak riječ o općem kaznenom djelu (*delicta communia*) gdje je suizvršiteljstvo moguće.

Od 01. siječnja 1998. godine, ta dilema je konačno razriješena, kod silovanja je moguće supočiniteljstvo, u svim mogućim kombinacijama.

Nemali problem predstavlja i razgraničenje između pokušaja silovanja i bludnih radnji, o čemu odgovor mora dati sudska praksa, što u režimu novog kaznenog zakonodavstva i neće biti posve jednostavno.

Ponekad je sporna i granica između pokušaja silovanja i dovršenog silovanja, međutim je pravna znanost i sudska praksa već izgradila čvrsto stanovište da je djelo dovršeno početkom prodiranja spolovila, a sada i drugog dijela tijela ili predmeta u neku od tjelesnih šupljina žrtve.

Kaznena djela silovanja u određenim okolnostima mogu poprimiti i obilježje ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, čega smo u bliskoj prošlosti bili svjedoci a moguće je da poprimi i oblik genocida.

Iz svih izloženih razloga pravna znanost i sudska praksa izučavanju, diferenciranju i sagledavanju problematike vezane uz ova kaznena djela nužno mora posvetiti izuzetnu pažnju, a upravo u cilju takvog nastojanja nastao je i ovaj članak.

U Zadru, 10. siječnja 2003. godine

Branko Brkić

POPIS LITERATURE:

1. Ustav Republike Hrvatske
2. Kurtović : Hrestomatija opće povijesti države i prava
3. Horvatić-Novoselec-Šeparović: "Kazneno pravo - posebni dio", Zagreb, 1999.
4. Horvatić : Novo hrvatsko kazneno pravo, Zagreb, 1997.
5. Pavišić-Veić : Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 1999.
6. Veić : Krivični zakon Republike Hrvatske, sudska praksa, Zagreb, 1993.
7. Derenčin - Osnova kaznenog zakona o zločinstvih i prijestupcih za Kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju
8. Bačić-Šeparović:Krivično pravo- posebni dio,Zagreb 1997
9. Garačić:Kazneni zakon u sudskoj praksi, Zagreb 2001
10. Kazneni zakon Republike Hrvatske(NN 110/97,27/98,129/00)
11. P. Karlić: Statut lige kotara ninskog, mjesečnik br. 10/35
12. Margetić: Krčki (Vrbanski) statut, Krk 1998.
13. Barada: Hrvatski vlasteoski feudalizam po Vinodolskom zakonu, Zagreb 1952.